

M. SLOBODA – M. NÁBĚLKOVÁ

STAV A PERSPEKTÍVY VYUČOVANIA SLOVENČINY NA KARLOVEJ UNIVERZITE V PRAHE

Marián Sloboda – Mira Nábělková
Univerzita Karlova v Prahe



Tento príspevok sa venuje vyučovaniu slovenského jazyka a jazykovedy na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe (FF UK). Zameriava sa na tri okolnosti, ktoré zásadne vplyvajú na súčasnú podobu tohto vyučovania a zrejme ovplyvnia i jeho budúcnosť: 1. inštitucionálny rámec výučby slovenčiny, 2. špecifikum českého aj konkrétne pražského prostredia a 3. charakteristiku a počty uchádzačov a študentov slovenčiny.

Inštitucionálny rámec

Pre výučbu slovenčiny na FF UK v Prahe bol prelomový rok 1994. V tomto roku vznikol v rámci vtedajšej Katedry slavistiky Kabinet slovakistiky, na čom mal významný

podiel literárny vedec a diplomat Rudolf Chmel, ktorý sa stal vedúcim Kabinetu. Zároveň sa otvoril päťročný magisterský odbor **slovakistika**, čo znamenalo – rok po rozpade Česko-Slovenska – historicky vôbec prvú možnosť študovať v českých krajinách slovakistiku ako univerzitný odbor. Neznamená to však, že by sa slovenčina na FF UK nevyučovala v nejakom rozsahu aj predtým. Vyučovala sa v rámci bohemistiky (čiže predovšetkým pre študentov s českým materinským jazykom) a v rámci prekladateľstva a tlmočníctva (pre študentov so slovenským materinským jazykom). Na výučbe sa v priebehu rokov podieľali najmä Viera Budovičová, Olga Schulzová, ale i Alexander Stich či Ladislav Špaček. Odbor slovakistika, koncepciu ktorého vypracoval literárny vedec Ludvík Patera, bol od začiatku

na rozdiel od iných filologických odborov trojzložkový – popri jazyku a literatúre tu mala rovnocenné miesto história. Slovenský jazyk vyučovala do roku 1999 Oľga Schulzová, odvtedy Míra Nábělková (podrobnejšie Nábělková – Pátková, 2006, s. 9 – 27).

V akademickom roku 2001/2002 bola slovakistika nakrátko otvorená v rámci odboru slavistika ve specializáciách. K významnej inštitucionálnej zmene však došlo v roku 2007/2008, keď sa otvoril novo akreditovaný **bakalársky odbor stredoeurópske štúdiá** a slovakistika bola zapustená do jeho rámca. Samostatný odbor slovakistika zostal len na doštudovanie (noví študenti sa od toho roku neprijímajú). Zmena, ktorú predstavovalo otvorenie stredoeurópskych štúdií, bola súčasťou rozsiahlejšej transformácie slavistického štúdia z filologického štúdia na areálové (presnejšie „kváziareálové“ pre jeho stále silný filologicko-historickovedný akcent, netypický pre areálové štúdiá vo svete). Zmenu študijných odborov sprevádzali aj organizačné zmeny na fakulte. Kabinet slovakistiky, ktorý bol od roku 2001 súčasťou Ústavu slavistických a východoeurópskych štúdií (ÚSVS), nástupníckeho pracoviska Katedry slavistiky, sa v roku 2006 de facto včlenil do Seminára stredoeurópskych štúdií ako organizačnej jednotky ÚSVS. Keď tento ústav vo februári 2011 zanikol, Seminár sa premenil na samostatnú Katedru stredoeurópskych štúdií.

Koncepciu odboru stredoeurópske štúdiá pripravil absolvent pražskej slovakistiky a histórie Robert Pejša a zaštitil ju Rudolf Chmel, riaditeľ ÚSVS v rokoch 2006 – 2011. Odbor pozostáva z troch zložiek konštitutívnych pri pražskej slovakistike, nie však pri ostatných reformovaných odboroch – z jazykovedy, literárnej vedy a historických vied. Doplnený je o niekoľko politologických predmetov. Napriek svojmu názvu, naznačujúcemu širší areálový záber, zahŕňa dnes okrem slovakistiky len hungaristiku a polonistiku. Prijatí uchádzači si volia jeden z jazykov – slovenčinu, maďarčinu alebo poľštinu – ako hlavný; povinné predmety z literatúry a histórie sa týkajú všetkých troch národných priestorov.

V roku 2011/2012 sa po udelení akreditácie otvoril dvojročný **magisterský odbor stredoeurópske štúdiá**, ktorý má okrem predmetov spoločného základu zo všetkých spomenutých disciplín dva pomerne rozsiahle moduly, z ktorých si prijatí uchádzači na začiatku štúdia volia – lingvistický a literárno-historickovedný modul (štandardná filologická kombinácia lingvistiky s literárnou vedou sa v študijnom pláne neponúka).

Študenti si volia jeden jazyk ako hlavný a ďalší zo zvyšných dvoch majú povinne ako dvojhodinový štvorsesemestrálny kurz.

Na výučbe slovakistickej časti odboru sa podieľajú Jana Pátková, Rudolf Chmel (literárnovedné predmety), Marek Junek a Robert Pejša (historickovedné predmety). M. Junek je v súčasnosti vedúcim katedry. Jazykovú zložku zabezpečuje od otvorenia bakalárskeho odboru Míra Nábělková a pred otvorením magisterského odboru bol prijatý Marián Sloboda. Slovenský jazyk teda vyučujú dvaja interní pracovníci fakulty – lektora vyslaného zo Slovenska na základe dohody pražská slovakistika nemá.

Pred tým, než opíšeme špecifiká výučby slovenčiny na FF UK, treba sa ešte krátko pristaviť pri konzekvenciách, ktoré má jednak začlenenie slovakistiky do rámca stredoeurópskych štúdií (v bakalárskom a magisterskom stupni) a slovanských filológií (v doktorskom stupni), jednak absencia oficiálneho lektora. Tieto faktory totiž prispievajú k istej „**neviditeľnosti**“ pražskej univerzitnej slovakistiky vo verejnom priestore. Napríklad novinová správa *Slovenský jazyk vyučujú na 23 univerzitách v 15 štátoch* uverejnená na serveri SME.sk (s odkazom na agentúru SITA) a objavujúca sa v niekoľkých variantoch na viacerých miestach na internete uvádza nasledovné:

„Podľa správy o štátnej politike starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí za rok 2011 sa slovenčina vyučovala najmä na univerzitách v slovanských krajinách a tam, kde žije početná slovenská menšina. Sú to Bulharsko, Slovinsko, Chorvátsko, Srbsko, Rakúsko, Maďarsko, Poľsko a Ukrajina. Výučbu zabezpečovali vyslaní lektori spolu s kmeňovými slovakistami pôsobiacimi na jednotlivých univerzitách“ (SITA/SME 2012).

Na správe je z nášho hľadiska zarážajúce, že medzi uvedenými krajinami chýba Česko s početnou 180-tisícovou slovenskou menšinou; neobjavuje sa ani vo zvyšku správy. Posledná veta v citáte naznačuje, že text vznikol na základe údajov o podpore výučby slovenčiny v zahraničí zo strany Slovenskej republiky, a keďže na FF UK v Prahe oficiálny lektorát nie je a vyučovanie nebolo ani inak formálne podporené slovenskými štátnymi orgánmi, Karlova univerzita v Prahe (ani Masarykova univerzita v Brne) nefiguruje medzi univerzitami poskytujúcimi štúdium slovenčiny vo svete (pozri aj príslušnú správu Úradu vlády SR, 2012).

Slovakistika v Prahe býva neviditeľná i zvnútra českého prostredia. Napríklad v pracovnej verzii druhej periodickej správy o implementácii Charty regionálnych alebo menšinových jazykov (medzinárodnej zmluvy Rady Európy, v rámci ktorej sa Česká republika zaviazala podporovať o. i. slovenčinu), odbor stredoeurópske štúdiá pôvodne nefiguroval v tabuľke vysokých škôl poskytujúcich výučbu slovenčiny; informácia bola do správy vnesená až po našom zásahu (Úřad vlády ČR, 2011, s. 26). Podobne na webe Vysoke-skoly.cz sa v článku *Slovensko a slovenština v našich studijních oborech* spomína len slovakistika na Masarykovej univerzite v Brne:

„Možná právě pro tento přirozeně chápaný blízký vztah i podobnost [slovenčiny a češtiny] nenajdeme na našich školách mnoho oborů, které by slovenštině (a Slovensku vůbec) věnovaly zvláštní pozornost – jak je tomu například u jiných cizích zemí a jejich jazyků. (...) Obor zaměřený na slovenštinu můžeme u nás najít jen na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde je nabízen v rámci programu Filologie“ (Černá, 2010).

V tomto článku išlo zjavne o premietnutie toho, že pražská slovakistika v súčasnosti funguje v rámci stredoeurópskych štúdií; na Masarykovej univerzite v Brne existuje samostatný odbor slovenský jazyk a literatúra (podrobnejšie Pospíšil, 2006). Toto inštitucionálne zasadenie rovnako ako absencia oficiálneho lektorátu prispieva k neviditeľnosti pražskej slovakistiky z niektorých uhlov, hoci z iných badateľná je, čo dosvedčuje fakt, že sa niektoré organizácie a médiá „zvonku“ s ponukou spolupráce na naše pracovisko obracajú.

Špecifikum českého prostredia

Zo špecifik vyučovania slovenčiny v pražskom prostredí spomenieme len dve azda najdôležitejšie. Na prvom mieste sú to **česko-slovenské vzťahy**, ktoré – ako je známe – majú pre svoj politicko-historický, kultúrny a jazykový rozmer jedinečný účinok na vyučovanie slovenčiny v českom prostredí. Najskôr však stručne uvedme okolnosti, ktoré

môžu byť pri pohľade zvonku menej zjavné ako česko-slovenské vzťahy, no na vyučovanie slovenčiny na FF UK v Prahe vplývajú.

Pri úvahách nad tým, čo u nás formuje vyučovanie slovenčiny, vynárajú sa možné vplyvy, ktoré do svojej každodennej vyučovacej a vedeckej praxe prenášame z bezprostredného kontextu Prahy a jej Filozofickej fakulty. Sú zrejme zodpovedné za pozornosť, ktorú venujeme **slovenčine mimo Slovenska**. Treba v tejto súvislosti uviesť vplyv dlhodobých kontaktov a spolupráce nielen so Slovenským inštitútom, ale i slovenskými menšinovými združeniami, ktoré pôsobia v Prahe, čo podporuje naše zameranie na česko-slovenské vzťahy a na slovenčinu v Česku. FF UK priťahuje množstvo zahraničných študentov, nielen zo Slovenska, ale i z Poľska, Slovinska, Maďarska a iných krajín, ktorí majú záujem o výučbu slovenčiny alebo jazykovednú slovakistiku a s ktorými vstupujeme do kontaktu. Ďalej je tu tradícia (dnes síce reorganizovanej) pražskej univerzitnej slavistiky, ktorá má doteraz vplyv na naše vnímanie a prezentáciu slovenčiny v širšom slovanskom kontexte. Ďalší dôležitý vplyv predstavuje kontakt s pražskou sociolingvistikou a romistikou. Vďaka úzkej spolupráci s kolegami na témach ako multilingvizmus alebo jazykový manažment, a prirodzene aj vzhľadom na stredoeurópske zameranie nášho odboru, čerpáme podnety z práce mimopražských kolegov ako István Lanstyák a Gizella Szabómihály z Univerzity Komenského a pracovníkov Jazykovej kancelárie Gramma zaoberajúcich sa maďarsko-slovenskými jazykovými vzťahmi, ďalej od pracovníčok a pracovníkov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, ktorý už dlhší čas v Békešskej Čabe funguje ako centrum, kde sa stretávajú výskumníci slovenčiny mimo Slovenska. Významný je pre nás aj kontakt s vojvodinskými jazykovedcami-slovakistami, najmä Miroslavom Dudkom, Michalom Týrom a Zuzanou Týrovou, ktorí spolu so svojimi kolegami a priateľmi poskytli pomoc pražským študentom pri výskume slovenčiny vo Vojvodine a Slavónsku. Všetky tieto kontakty nevyhnutne obracajú pozornosť pražskej jazykovednej slovakistiky nielen k slovenčine ako takej a česko-slovenským vzťahom, ale vôbec k celej sieti vzťahov, do ktorých sa slovenčina v strednej Európe prirodzene dostáva. Nemenej dôležitý je kontakt so Slovenskom – pražská slovakistika môže prispieť k poznaniu česko-slovenskej problematiky na Slovensku (vystúpeniami a publikáciami

učiteľov, ale aj príspevkami našich študentov napr. na Kolokvii mladých jazykovedcov) a z radu pracovníkov na Slovensku k nám prichádzajú prednášatelia a neoceniteľná podpora v podobe konzultácií, informácií a materiálov.

Konkrétnym dôsledkom našej kontaktovo-komparačnej perspektívy je jej zapájanie do viacerých učebných predmetov (ako aj výskumu). Napríklad vo voliteľnom kurze *Jazyky v kontakte, spoločenský a individuálny bilingvizmus*, zameranom na česko-slovenské vzťahy, sa preberá i slovensko-maďarská tematika. Pokiaľ ide o povinné predmety, pri *Dialektoch a jazykových variantoch* sa veľa pozornosti venuje dolnozemskému a českej slovenčine; pri *Otázkach formovania spisovných jazykov* sa zaoberáme štandardizáciou slovenskej rómčiny a v súvislosti s pojmom pluricentricity spomíname aj „zahraničnú“ slovenčinu; časť predmetu *Sociolingvistické otázky stredo európskych jazykov* sa týka slovenčiny ako menšinového jazyka v Česku a Maďarsku a aj v základnom predmete *Synchronná štruktúra slovenčiny* sa venujeme „zahraničnej“ slovenčine pri problematike stratifikácie a variantov slovenčiny. Orientácia na kontakt a pluralitu sa pochopiteľne odráža aj vo voľbe tém študentských prác (pozri nižšie).

Pokiaľ ide o česko-slovenské vzťahy, premietajú sa podstatným spôsobom do učebného procesu aj do výskumných úloh pracoviska (čo odráža aj habilitačná publikácia M. Nábělkovej, 2008). Špecifickým javom tu je podobnosť slovenčiny a češtiny a s tým súvisiaci receptívny (pasívny) bilingvizmus. Jedným z jeho dôsledkov je to, že *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky* (SERR), ktorý sa použil pri koncipovaní študijných plánov odboru stredo európske štúdiá rovnako pre maďarčinu, poľštinu ako aj slovenčinu, nekorešponduje s okolnosťami praktickej výučby slovenčiny v českom prostredí. Na ilustráciu – výsledná kompetencia po prvom semestri štúdia by mala zodpovedať úrovni A1. U českých študentov však má ich znalosť slovenčiny obyčajne iný charakter, než sa opisuje v SERR, a to nielen v tom zmysle, že už „vstupná“ receptívna kompetencia je oveľa vyššia ako A1, ale že aktívna kompetencia v niektorých smeroch túto úroveň prekračuje, ale v iných celkom nedosahuje. Učebnice vychádzajúce z úrovni podľa SERR ako *Křížom-krážom* (séria *Studia Academica Slovaca*, vyd. Univerzitou Komenského v Bratislave), ktorú vďačne využívame pre jej spracovanie, výber tém a prezentáciu hovoreného jazyka,

používame predsa len selektívne. Existujú staršie učebnice slovenčiny pre Čechov, ale pre čiastočne neaktuálny obsah i koncepciu ich takisto môžeme používať len selektívne. Absenciu vhodných učebníc na výučbu slovenčiny pre hovoriacich po česky v súčasnosti pociťujeme ako aktuálny problém.

Pre blízkosť oboch jazykov praktickú slovenčinu teda nevyučujeme kompletne a od základov, ale v značnej miere sa sústreďujeme na precvičovanie diferencných česko-slovenských javov. Náš prístup vo výučbe slovenčiny je dominantne konfrontačný (v jazykovednom zmysle). Veľmi užitočné sú v tomto ohľade takto koncipované skriptá *Slovenčina a čeština: synchronne porovnania s cvičeniami* (Sokolová – Musilová – Slančová, 2007). Formulácie výkladu v nich však predpokladajú vysokú úroveň jazykovedných znalostí a abstraktného myslenia, čo zvyčajne nezodpovedá situácii bakalárskych študentov v prvom ročníku. Okrem toho sa každá jazyková rovina, a pri morfológii každý slovný druh, vykladá kompletne a za výkladom nasledujú cvičenia často predpokladajúce takisto kompletnú znalosť o celej rovine, resp. slovnom druhu, čo nebýva pre študentov bakalárskeho štúdia zvládnuteľné. Preto i túto cvičebnicu používame selektívne a cvičenia zostavujeme sami s využitím týchto a ďalších didaktických aj nedidaktických zdrojov. Nesmiernu pomoc pri tom pre nás predstavujú všetky jazykové online zdroje slovakistických pracovníkov (predovšetkým stránky JÚLŠ SAV so slovníkmi, publikáciami a Slovenským národným korpusom, ale nielen ony).

Pokiaľ ide o „výstupné“ kompetencie našich absolventov, v súčasnosti sme začali prehodnocovať doterajší akcent na metajazykové znalosti česko-slovenských diferencií a začíname klásť väčší dôraz na praktickú znalosť slovenčiny. Toto prehodnotenie reflektuje zavedenie bakalárskeho stupňa štúdia, ktoré má byť profesijne orientované, a aktuálne zisťované možnosti pracovného uplatnenia absolventov. Špecifickú prekážku pri uskutočňovaní tohto zámeru komplikuje spomínaný fenomén komunikácie v podmienkach česko-slovenského receptívneho bilingvizmu – pre českých študentov je totiž prirodzené reagovať na slovenčinu vyučujúceho po česky, čo sa často deje i napriek výzvam komunikovať po slovensky. Avšak ukazuje sa, že naši absolventi sa budú môcť uplatniť práve s aktívnou kompetenciou nielen v písomnej, ale aj hovorenej komunikácii, o. i.

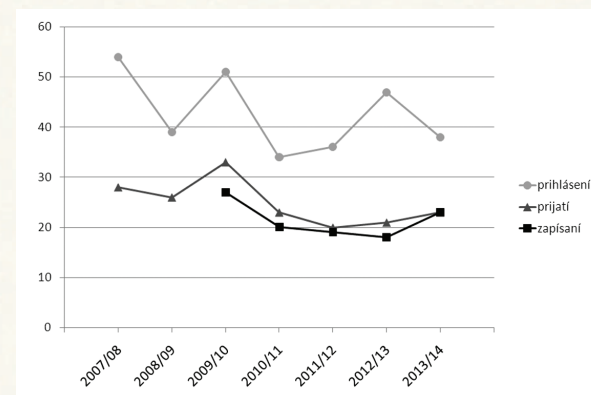
s ohľadom na to, že mnohé firmy umiestnili do Prahy pracoviská, do pôsobnosti ktorých spadá aj slovenský trh. Ide nielen o redakčné práce alebo prekladanie rozličných typov textov, ale aj o práce typu telefonický operátor. Okrem pôvodnej idey duchovného otca univerzitnej slovakistiky Ludvíka Pateru o potrebe znalcov slovenskej kultúry a histórie v Česku (Nábělková – Pátková, 2006), s ktorou korešponduje doterajšie uplatnenie niektorých absolventov slovakistiky, začíname teda zohľadňovať i „prízemnejšie“ možnosti uplatnenia našich absolventov v súčasnej etape globálneho kapitalizmu.

Uchádzači a študenti

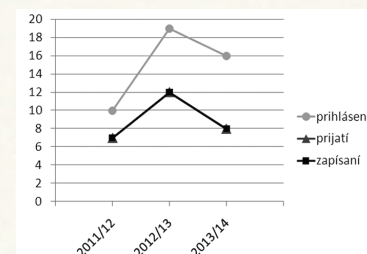
Jazyková charakteristika študentov, konkrétne ich rôznorodosť, predstavuje takisto výzvu pre výučbu slovenčiny na FF UK. „Vstupná“ znalosť slovenčiny u absolventov českých stredných škôl niekedy veľmi varíruje, čo závisí napríklad od toho, či majú slovenských príbuzných, ale aj od faktorov, ako je počúvanie slovenskej hudby, návštevy Slovenska alebo iné druhy predchádzajúcich kontaktov so slovenčinou, respektíve ich, niekedy takmer úplná, absencia. Slovenčinu navyše prichádzajú do Prahy študovať aj záujemcovia zo Slovenska, a to nielen s jazykovo slovenským, ale i s maďarským zázemím, čo kladie rozdielne nároky na učebné postupy a vyžaduje flexibilitu pri vyučovaní. Okrem toho sa vyššie spomenutá internacionalizácia FF UK odráža v tom, že sa na slovenčinu zapisujú aj študenti z ďalších krajín. Budúca učebnica na výučbu praktického slovenského jazyka v takýchto podmienkach by preto mala byť zrejme fragmentárna, poskladaná z radu veľmi parciálnych, ale ucelených samostatných súborov výkladov a cvičení, ktoré bude možné pružne používať podľa konkrétnej konštelácie v triede.

Pristavme sa teraz pri počtoch uchádzačov a študentov, pretože aj tie ovplyvňujú charakter výučby, ale môžu byť dôležité aj z hľadiska perspektívy pražskej univerzitnej slovakistiky. Pri nej ako „malom študijnom odbore“ sa od začiatku nerátalo s veľkým počtom študentov, ich počet v jednotlivých rokoch kolísal. Staršie údaje z 90. rokov sú horšie zistiteľné; ľahko dostupné sú až údaje od roku 2005/2006 čiže spreď dvoch rokov

pred otvorením odboru stredoeurópske štúdiá. Údaje o uchádzačoch, prijatých a zapísaných na odbor stredoeurópske štúdiá ukazuje graf 1 (bakalársky stupeň) a graf 2 (magisterský stupeň, otvorený až od roku 2011/2012).¹



Graf 1: Vývin počtu prihlásených, prijatých a zapísaných na stredoeurópske štúdiá – bakalársky odbor



Graf 2: Vývin počtu prihlásených, prijatých a zapísaných na stredoeurópske štúdiá – magisterský odbor

Z grafov vidno, že bakalársky odbor stredoeurópske štúdiá dosiaľ študovalo každý rok okolo 20 študentov. Počet uchádzačov kolísal okolo počtu 43 a má mierne klesajúcu tendenciu, čo však korešponduje s celofakultným trendom (pozri zdroje v pozn. 1). Grafy zachytávajú údaje o celom odbore stredoeurópske štúdiá, teda nie iba o študentoch so

slovakistickou špecializáciou (slovenčinou ako hlavným jazykom). Na základe odhadu možno konštatovať, že väčšina študentov si volí ako svoj hlavný jazyk poľštinu; slovenčina a maďarčina majú približne rovnaký počet uchádzačov a študentov. Obdobná je situácia v magisterskom štúdiu s približne 10 prijatými každý rok, pričom poľštinu preferuje väčšina z nich. Pokiaľ ide o počty súčasných študentov so slovenčinou, údaje uvádza tabuľka.

Tabuľka: Počty študentov so slovenčinou ako hlavným jazykom v roku 2013/2014

Rok štúdia	Študenti v bakalárskom stupni	Študenti v magisterskom stupni
1.	3	2
2.	2 (3)*	1
3.	2	-
4. a vyšší	4	-
Spolu	11 (12)*	3

* Jeden študent má podmienený zápis.

Ako vidno z tabuľky, počet študentov so slovenčinou ako hlavným jazykom je nízky. Spolu ich je v súčasnosti 14 (resp. 15 s podmienene zapísaným študentom). Hoci používame generické maskulínium „študenti“, z tohto počtu sú len traja (resp. štyria) muži a 11 žien. Čo sa týka spomínaného jazykového zázemia, u piatich študentov je české, u troch česko-slovenské, u ďalších troch slovenské, u dvoch maďarsko-slovenské a u jednej česko-ukrajinské. Pre úplnosť však treba dodať, že na niektoré slovakistické predmety chodia ešte študenti iných odborov alebo stážisti z iných univerzít.

Samostatný odbor slovakistika študovalo pred otvorením stredoeurópskych štúdií viac študentov – iba do prvého ročníka 2005/2006 bolo prijatých 12 uchádzačov (z 20 prihlásených) a v roku 2006 (t. j. na akademický rok 2006/2007), keď sa na tento odbor mohlo prijímať naposledy, ich bolo 10 (z 24). Zatiaľ nie je jasné, či súčasný nižší záujem o slovenčinu súvisí s jej vradením do rámca stredoeurópskych štúdií alebo tu hrajú rozhodujúcu úlohu iné faktory. Jedným z nich by mohol byť celkový trend v počte prijímaných na FF UK – skutočne v roku 2006 bolo na fakultu prijatých 2 226 uchádzačov, zatiaľ čo v roku 2013 iba 1 504. Z celkového počtu prijatých na FF UK však bol podiel

prijatých na slovakistiku v r. 2006 vyšší (0,45 %) ako podiel prijatých na stredoeurópske štúdiá so slovenčinou ako hlavným jazykom v r. 2013 (0,26 %). Ak by sa bol podiel 0,45 % zachoval, potom by sa v roku 2013 prijalo 6 – 7 študentov namiesto troch. Nepriaznivým faktorom bude isto aj súčasný demografický vývin (starnutie obyvateľstva) v Česku, dokým nedospejú deti rodičov zo silnej generácie 70. rokov.

Pre celkový obraz o štúdiu slovenčiny na FF UK v Prahe sú dôležité aj práce študentov. Prehľad kvalifikačných (bakalárskych, diplomových a dizertačných) prác spracovaných na našej fakulte sa nachádza v prílohe.² Väčšina z nich má slovensko-českú alebo širšiu kontaktnú/komparačnú tému a spadá najmä do dvoch oblastí – lexikológie a sociolingvistiky. Čo sa týka doktorského odboru slovanske filológie, zatiaľ bola obhájená jedna dizertácia na slovakistickú tému – práca Věry Novotnej *Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění* (2009), ktorá sa zakladá na terénnom výskume nevidomej autorky za asistencie jej matky Hviezdy v srbskej Vojvodine. Aktuálne riešené doktorské témy predstavujú: *Dvě století úzké (nejen) literární interakce češtiny a slovenštiny pohledem vzájemného překládání* Ivy Dvořákovéj, *Česko-slovenské a slovensko-české vplyvy v hovornej komunikácii* Kataríny Gajdošovej, *Častice v slovenčine a v češtine: korpusovolingvistická analýza* Márie Šimkovej, *Internacionalizace v západoslovanských jazycích: konfrontační pohled na internacionalizaci lexika češtiny, polštiny a slovenštiny* Magdy Kroupovej a *Jazykové procesy v česko-slovenských rodinách* Anny Holečkovej. Aj dizertačné práce teda majú kontaktné alebo komparačné zameranie.

Záver

V tomto príspevku sme sa dotkli troch dôležitých aspektov vyučovania slovenčiny na pražskej Filozofickej fakulte. Prvým z nich je meniaci sa inštitucionálny rámec – od založenia samostatného odboru slovakistika po jej začlenenie do odboru stredoeurópske štúdiá, čo spolu s absenciou oficiálneho lektora pražskú slovakistiku čiastočne zneviditeľňuje, no zato u nej posilňuje areálový, kontaktný rozmer. Zatiaľ nie je celkom jasné, či je tento vývin výhodou alebo nevýhodou a do akej miery bude mať zmysel obnoviť

samostatnú slovakistiku. Druhým aspektom je český a užšie pražský kontext. S ohľadom na akademické prostredie FF UK a špecifickosť česko-slovenských vzťahov je prirodzené jednak začlenenie historicko-politickej problematiky do pražskej slovakistiky, jednak kontaktovo-komparačné zameranie jej lingvistickej zložky. Napokon tretím aspektom je jazyková rôznorodosť študentov slovenčiny na jednej strane a ich nízke počty na strane druhej, čo predstavuje výzvu nielen pre vyučovacie postupy a koncepciu učebných materiálov, ale i pre perspektívu slovakistiky v Prahe.

Niektoré z uvedených momentov by sme mohli považovať za problematické: inštitucionálnu „skrytosť“ slovakistiky, nejasnosť smeru vyučovania slovenčiny s ohľadom na možnosti uplatnenia absolventov, absenciu vhodnej učebnice pre načrtnutý špecifický kontext a nízke počty študentov. Na druhej strane tu sú zreteľné pozitíva: sama existencia slovakistiky v Česku a školenie absolventov, zastúpenie dvoma internými vyučujúcimi jazyka (popri ďalších na literatúru a dejiny), isté povedomie o pražskej slovakistike na Slovensku a z toho vyplývajúca podpora, ktorá sa jej dostáva, najmä od centra Studia Academica Slovaca a jeho riaditeľky Jany Pekarovičovej, JÚLEŠ SAV, Univerzity Komenského alebo Prešovskej univerzity (viacerých pracovníkov). Nesmiernu pomoc od nich predstavujú konzultácie, poskytnuté učebnice a iné publikácie, pre istú vzdialenosť aj online zdroje a zapájanie pražských slovakistov do akademického diania na Slovensku. Oceňujeme tiež spoluprácu s Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku, ktorý obohacuje našu jazykovokontaktoú prácu.

V roku 2014 uplynie dvadsať rokov od založenia slovakistiky na FF UK v Prahe. Veríme, že na oslavách 20. výročia privítame našich kolegov nielen z pracovísk v Česku, ale odväďadiaľ, kde sa pestuje slovakistika a štúdium strednej Európy či už na Slovensku, alebo v iných krajinách.

Poznámky

¹ Staršie údaje pochádzajú z Archivu prijímacího řízení na <http://ff.cuni.cz/FF-5073.html> a niektorých výročných správ fakulty na <http://ff.cuni.cz/FF-7307.html>. Novšie údaje, od roku 2010/2011, pochádzajú zo Studentského informačného systému (SISu). Predovšetkým počty zapísaných sa v SISE odlišujú od dát vo výročných správach, sú však zrejme systematickejšie.

² V rámci staršieho päťročného magisterského odboru slovakistika vypracúvali študenti po 3. roku štúdia ešte tzv. postupové práce, ktoré v priloženom prehľade neuvádzame.

Literatúra

ČERNÁ, Lucie: Slovensko a slovenština v našich studijních oborech. In: *Vysoké školy.cz*, 1. 9. 2010. Dostupné na: <http://www.vysokeskoly.cz>

NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovenčina a čeština v kontakte: Pokračovanie príbehu*. Bratislava – Praha: Veda, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2008.

NÁBĚLKOVÁ, Mira – PÁTKOVÁ, Jana (ed.): *Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika: Zborník prác k 10. výročiu pražskej univerzitnej slovakistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta 2006.

POSPÍŠIL, Ivo: Brněnská slovakistika – obecné a zvláštni. In: *Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika: Zborník prác k 10. výročiu pražskej univerzitnej slovakistiky*. Ed. M. Nábělková – J. Pátková. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta 2006, s. 28 – 36.

SITA/SME: Slovenský jazyk vyučujú na 23 univerzitách v 15 štátoch. In: *Sme.sk*, 30. 7. 2012. Dostupné na: <http://www.sme.sk>

SOKOLOVÁ, Miloslava – MUSILOVÁ, Květoslava – SLANČOVÁ, Dana: *Slovenčina a čeština: synchronne porovnania s cvičeniami*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Metodické centrum Studia Academica Slovaca 2007.

ÚRAD VLÁDY SR: *Správa o štátnej politike starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí a o poskytnutej štátnej podpore Slovákom žijúcim v zahraničí za rok 2011 a návrh programu štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na rok 2013*. Číslo materiálu UV-29077/2012. Dostupné na: www.rokovanie.sk

ÚRAD VLÁDY ČR: *Druhá periodická zpráva o plnění závazků vyplývajících z Evropské charty regionálních či menšinových jazyků v České republice*. 2011. Dostupné na: <http://www.vlada.cz>

Príloha: Kvalifikačné práce z jazykovednej slovakistiky obhájené na FF UK v Prahe v posledných rokoch (v chronologickom poradí)

Pozn.: Autori sa ospravedlňujú za možnú neúplnosť zoznamu.

a) bakalárske práce

CHALUPOVÁ, Kateřina (2013): *Česko-slovenské lexikální rozdílly*.

MÁROVÁ, Sabina (2013): *Slovensko-česká mezijazyková homonymie – lexikální analýza na bázi Slovensko-českého slovníku (M-Po)*.

PASECKÁ, Věra (2013): *Slovensko-česká mezijazyková homonymie – lexikální analýza na bázi Slovensko-českého slovníku (Po-T)*.

KRAML, Jan (2011): *Slovenština mezi slovanskými jazyky (k otázce slovensko-jihoslovanských lexikálních korespondencí)*.

HOLEČKOVÁ, Anna. (2010): *Bilingválna komunikácia v rodine*.

b) magisterské práce

PLANČÁROVÁ, Alena (2011): *Slovenskí umelci v českom prostredí: Kultúrna sféra ako špecifický priestor česko-slovenského jazykového kontaktu*.

SATINSKÁ, Lucia (2011): *Trilingválna Bratislava: sociolingvistický pohľad*.

TÝROVÁ, Eva (2011): *Česko-slovenské lexikální shody a difference z hlediska postavení ve spisovném jazyce a v nářečích*.

EICHLEROVÁ, Jana (2010): *Slovenština do škol: K vývoji česko-slovenského pasivního bilingvismu u nejmladší generace po rozdělení Československa*.

KROUPOVÁ, Magda (2010): *Lexikálne turcizmy v poľštine a slovenčine*.

RUDENKOVÁ, Sabina (2006): *Osobnost a tvorba Gejzy Vámoše v historicko-spoločenskom a jazykovédnom kontextu*.

WURCZELLOVÁ, Edina (2005): *Maďarsko-slovenský a slovensko-maďarský bilingvizmus na národnostne zmiešanom území Slovenska*.

DVOŘÁKOVÁ, Iva (2004): *Česko-slovenské jazykové vztahy střední doby (jazyková analýza a srovnání tisků z přelomu 17. a 18. století)*.

LITECKÁ, Štěpánka (2003): *Přirovnání v Kamaldulském slovníku*.

OCHRANA, František (2003): *Komparačná analýza systému minulých časov v slovenskom a českom jazyku z diachrónneho a synchrónneho pohľadu*.

BARČÁKOVÁ, Silvia (2002): *Rozdíly v morfologii češtiny a slovenštiny*.

IVANOVÁ, Tamara (2002): *Cizinka S. (dvojazyčná česko-slovenská komunikace)*.

KOSTLIVÁ, Markéta (2002): *Porovnání užití částic ještě-eště a už-už v češtině a slovenštině*.

c) dizertačná práca

NOVOTNÁ, Věra (2009): *Slovenština ve Vojvodině: status a komunikační uplatnění*.

Resumé

The situation of and prospects for the teaching of Slovak at Charles University, Prague

This paper focuses on three aspects of the teaching of Slovak at the Faculty of Arts, Charles University, Prague, Czech Republic. The first aspect concerns the institutional framework for Slovak studies, as it changed from a separate university subject (Slovak Studies) provided by a sub-departmental unit (Kabinet slovakistiky) to being a part of more broadly conceived Central European Studies taught by a newly founded department of the same name. The second aspect relates to how the Czech-Slovak historical and linguistic affinity as well as the academic context of the Faculty of Arts influence the way Slovak is taught at this institution. The third aspect concerns the linguistic diversity of the students of Slovak and their low numbers at present. Finally, an appendix lists theses about Slovak completed at the Faculty of Arts in the last decade or so.

Key words: Charles University in Prague, Slovak studies, Central European studies, institutionalization, language teaching, students

Ministerstvo školstva, vedy výskumu a športu Slovenskej republiky

Studia Academica Slovaca – centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk

Slovenčina vo svete – súčasný stav a perspektívy

Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie

konanej 22. – 25. októbra 2013 v Bratislave

Editorky: doc. PhDr. Jana Pekarovičová, PhD.
Mgr. Zuzana Hargašová, PhD.

Recenzenti: prof. PhDr. Jozef Mlacek, CSc.
doc. PhDr. Miloslav Vojtech, PhD.

Grafické a technické spracovanie: PhDr. Vladimír Burčík, PhD.

© Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
© Studia Academica Slovaca – centrum pre slovenčinu ako cudzí jazyk

Vydala: Univerzita Komenského v Bratislave, 2013

ISBN 978-80-223-3490-7

Obsah

Obsah

Jana Pekarovičová: <i>Predslov</i>	4
1. Súčasnosť a zámery vzdelávania v slovenskom jazyku	
Juraj Dolník: <i>Slovenčina v duchovnom svete Slovákov</i>	7
Miroslav Dudok: <i>Podoby slovenčiny vo svete</i>	15
Katarína Balleková: <i>Výskum nárečovej variety slovenčiny</i>	22
Jana Pekarovičová: <i>Slovenčina ako cudzí jazyk v teórii a praxi</i>	28
Eva Tibenská: <i>Slovenčina pre Slovanov</i>	37
Lujza Urbancová: <i>Rozvoj sociolingválnych kompetencií pri výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka</i>	43
Stanislava Zajacová: <i>Kolokvializmy vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka</i>	48
Kolektív ÚJOP: <i>Metodika výučby slovenského jazyka ako cudzieho jazyka v ÚJOP ČĎV UK</i>	56
Ludmila Liptáková: <i>Slovenčina ako cudzí jazyk pre zahraničných vysokoškolských študentov v rámci programu Erasmus</i>	64
Soňa Kariková: <i>Analýza potrieb vzdelávania v slovenskom jazyku v prostredí slovenských komunít v zahraničí</i>	69
Miroslav Krystoň – Soňa Kariková – Ján Sitarčík: <i>Vzdelávacie potreby krajských učiteľov</i>	75
Alena Doušková – Ružena Tomkuliaková – Zlatica Huľová: <i>Kvalita vzdelávania a podpora národnostnej identity na slovenských školách v zahraničí. Výsledky výskumného projektu 82</i>	
Eva Ďurošová: <i>Rozvíjanie predčitateľskej a čitateľskej gramotnosti detí Slovákov žijúcich v zahraničí</i>	91

Vladimír Skalský: <i>Slovenčina ako kľúč k identite Slovákov v ČR</i>	98
Petr Žantovský: <i>Česká média a slovenská agenda – zkušenosti a možnosti</i>	107
Helena Nosková – Ludmila Jirásková: <i>Slovenčina a jej podoby vo vybraných regiónoch Čiech a Moravy</i>	111
2. Vyučovanie slovenského jazyka pre deti a mládež v zahraničí	
Júlia Szabóné Marlok: <i>Maďarský školský systém so zameraním na národnostnú výučbu z pohľadu budapeštianskej školy</i>	120
Edita Pečeňová: <i>Význam slovenských regionálnych reálií vo výučbe slovenského jazyka</i>	129
Jozef Hajniš: <i>Slovenské učiteľstvo na Ukrajine – história, súčasný stav, perspektívy</i>	133
Ján Pochanič: <i>Slovenský jazyk z pohľadu vyslaného učiteľa</i>	138
Mária I. Fedynets – Jarmila Koščová: <i>Súčasnosť a perspektíva školy</i>	142
Božena Levárska: <i>Slovenský jazyk v predškolských ustanovizniach v Srbsku</i>	146
Svetlana Zolňanová: <i>Didaktika vyučovania slovenského jazyka ako strategická priorita vo vzdelávacom systéme škôl s vyučovacím jazykom slovenským v Srbsku</i>	151
Mária Andrášiková: <i>Slovenské menšinové školstvo vo Vojvodine a podiel Aktívu učiteľov v ňom</i>	156
Ruženka Šimoniová-Černáková: <i>Dvojjazyčnosť a vzdelávanie v menšinovej situácii</i>	160
Marta Pavčoková: <i>Súčasný stav a perspektívy slovenčiny na Gymnázii v Báčskom Petrovci</i>	166
Andrej Kuric: <i>Dejiny a súčasný stav slovenského menšinového školstva v Chorvátsku</i>	169
Mária Pacherová – Alena Sušková: <i>Špecifiká výučby slovenčiny ako materinského jazyka v kontexte ekonomickej migračnej vlny v Írsku</i>	175

3. Lektoráty slovenského jazyka a kultúry a výučba slovenčiny na univerzitách v zahraničí

Marián Sloboda – Mira Nábělková: <i>Stav a perspektívy vyučovania slovenčiny na Karlovej univerzite v Prahe</i>	179
Halina Mieczkowska: <i>Krakovská slovakistika – úspechy, vyučovanie, perspektívy</i>	187
Joanna Goszczyńska: <i>Prezentácia varšavskej slovakistiky</i>	195
Lucyna Spyřka: <i>Pragmatizácia slovenčiny ako cudzieho jazyka v sliezskom univerzitnom vzdelávaní</i>	201
Svitlana Pachomová: <i>Dve desaťročia užhorodskej slovakistiky</i>	207
Konstantin Lifanov: <i>Slovakistika na Moskovskej štátnej univerzite M. V. Lomonosova</i>	214
Jozef Pally: <i>Slovenský jazyk a slovakistika v Slovinsku. Dejiny, súčasnosť, perspektívy</i>	219
Zuzana Čížiková: <i>Slovakistika na Belehradskej univerzite</i>	227
Juraj Glovňa: <i>Slovakistika na Filozofickej fakulte v Novom Sade</i>	232
Veličko Panajotov: <i>Vyučovanie slovenčiny na Univerzite sv. Klimenta Ochridského v Sofii. Tradície a perspektívy</i>	235
Daniela Konstantinova – Censka Ivanova: <i>Slovakistika na Veľkotrnavskej univerzite sv. Cyrila a Metoda vo Veľkom Trnove v Bulharsku</i>	240
Dagmar Mária Anoca: <i>Slovenčina v Rumunsku</i>	244
Viera Wambach: <i>Aspekty vyučovania slovenčiny v rámci slavistiky na Inštitúte slavistiky Viedenskej univerzity</i>	252
Robert Hammel: <i>Vyučovanie slovenskej syntaxe na Humboldtovej univerzite v Berlíne</i>	258
Anna Kyppö: <i>Slovenčina vo Fínsku: od tradičného vyučovania k novým výučbovým prostrediam</i>	266
Martin Votruba: <i>Výučba slovakistiky v postkrajanskom prostredí USA</i>	273